

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่อง การใช้ประโยชน์จากต้นจาก ในชุมชนเกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรัง

ดร.สุเมษย์ หนกหลัง¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่อง การใช้ประโยชน์จากต้นจากผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรังและเพื่อศึกษาแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่อง การใช้ประโยชน์จากต้นจากผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรัง มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ คนนอกและ คนใน รวม 10 คน ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพคือ การวิเคราะห์ เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต การสนทนากลุ่ม การสำรวจพื้นที่ และแผนที่ความคิด วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) คนในชุมชนเกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรัง ยังการ เห็นคุณค่าการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากต้นจากโดยในพื้นที่ยังคงมี ผู้ที่ใช้ประโยชน์กับต้นจากทั้งในด้านอุปโภคและบริโภค โดยต้นจากเป็น พืชเศรษฐกิจที่ควรอนุรักษ์เอาไว้เพราะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ตั้งแต่ ยอดอ่อนจนถึงราก ได้รับการเรียนรู้ผ่านการสังเกต บอกเล่า ลงมือปฏิบัติ

---

¹ อาจารย์ประจำสำนักนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อีเมลล์: sumate.swu@gmail.com

สอนให้แก่ลูกหลาน ผู้ใหญ่ในชุมชนต้องการสืบทอดให้แก่เด็กที่อาศัย
ในท้องถิ่นเพื่อไม่ให้องค์ความรู้การใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากต้นจาก
สูญหายไป 2) ประเด็นการจัดการความรู้การใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
จากต้นจาก พบว่า ส่วนประกอบของต้นจากที่เป็นองค์ความรู้ในชุมชน
เกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรังรวม 10 ส่วน ใช้อุปโลก มี 6 ส่วน คือ ใบแก่
ใบอ่อน ใบกิ่งอ่อนกิ่งแก่ ก้านจาก โคนทางจากและราก ใช้บริโลก มี 2 ส่วน
คือ ลูก และดอกจาก 3) กลุ่มคนที่ชุมชนต้องการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
เรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจากคือ “เด็กในพื้นที่” 4) การพัฒนา
แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจาก คือ
การจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ประโยชน์จาก
ต้นจากให้แก่เด็กโดยสอดแทรกเป็นกิจกรรมเสริมความรู้ในโรงเรียนในพื้นที่

คำสำคัญ: การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม/ การจัดการความรู้/
ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ ต้นจาก/ จังหวัดตรัง

THE PARTICIPATORY ACTION RESEARCH FOR LOCAL WISDOM
KNOWLEDGE MANAGEMENT ABOUT UTILIZATION OF
NIPA PALM IN YONG-STAR ISLAND COMMUNITY,
TRANG PROVINCE

Dr.Sumate Noklang¹

ABSTRACT

This participatory action research aims to study the pattern of knowledge management and knowledge transfer of local wisdom towards the utilization of Nipa palm and to study in Yong-Star Island community, Trang Province. The data was collected from 10 stakeholders (inside and outside community participated) using focus group, in-depth interview, participant observation, field survey, and mind mapping. The qualitative data were analyzed by content analysis. The findings are as follows:

1. Yong-Star Island community values the local wisdom towards both utilization and consumption of Nipa palm which is the local industrial drop. Most parts of Nipa palm can be beneficial. This local wisdom occurs through the observation,

---

¹ Lecturer of Innovative Learning Center, Srinakrarinwirot University
Email: sumate.swu@gmail.com

experiential learning, and handing down through generations; consequently, its knowledge's still exist nowadays.

2. The results of knowledge management's process are divided into 2 part which are the utilization and consumptions of Nipa palm. Six parts for utilization are mature leaves, young leaves, semi-mature leaves, stalks, boles, and roots, and two parts for consumption fruits and flowers.

3. Local children are the group of people whom people of the community think that they should transfer their knowledge about the benefit of Nipa Palm.

4. In order to develop to the knowledge transfer of local wisdom towards the utilization and consumption of Nipa palm, the community should provide the knowledge transfer to local children by integrated in local school activities

KEYWORDS: Participatory action Research/ Knowledge
Management/ Local wisdom/ Nipa Palm/
Trang Province

บทนำ

ต้นจากเป็นพืชเศรษฐกิจของชุมชนที่อยู่บริเวณป่าชายเลน ชุมชนจะนำส่วนต่าง ๆ ของต้นจากมาใช้ประโยชน์จากหลายรูปแบบ ทั้งให้การบริโภค อุปกโภค ยารักษาโรค และเครื่องใช้ต่าง ๆ (สิทธิโชค จันทร์ย่อง, 2552) จะเห็นได้ว่าการต้นจากเป็นพืชที่อยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยโดยคนไทยได้ใช้สติปัญญาเพื่อนำต้นจากมาใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิตมาช้านานตามความเหมาะสมของพื้นที่ ซึ่งผลสำเร็จของสติปัญญาของคนในท้องถิ่นจึงเรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมิใช่องค์ความรู้ที่ล้ำหลัง แต่เป็นสติปัญญาของมนุษย์ที่สามารถคัดสรรความรู้เก่าและใหม่มาต่อยอด เพื่อสามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในชุมชน (พีระพงศ์ ภัคศิริ, 2558) แสดงให้เห็นว่าภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่ผ่านกระบวนการคัดสรรให้เหมาะสมกับพื้นที่นั้นและแฝงอยู่ในวิถีชีวิตพื้นที่นั้น ๆ

ชุมชนเกาะหยงสตาร์เป็นชุมชนที่มีความสำคัญของอำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง มีพื้นที่ที่มีน้ำล้อมรอบติดชายฝั่งทะเลอันดามัน มีประวัติศาสตร์อันยาวนานเกือบ สองร้อยปีโดยเป็นเมืองท่าที่สำคัญในบริเวณจังหวัดตรังในปัจจุบัน มีทุนทางสังคมคือ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ โดยมีอาชีพที่สำคัญคืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับการประมงและการเกษตร (อชิษฐาน จิตรหลัง, 2555) จากการสำรวจชุมชนของผู้วิจัยยังสังเกตเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากต้นจากยังคงมีอยู่ในชีวิตประจำวันแต่จากการสัมภาษณ์พบว่า การใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นจากต้นจาก ลดน้อยลงไปจนเกือบสูญหายไปเนื่องจากความเจริญทางเทคโนโลยีมาทดแทน อีกทั้งคนในชุมชนกระตือรือร้นจะหาแนวทางการสืบสารภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับต้นจากเพื่อให้คงอยู่

กับชุมชนต่อไป ทำให้ผู้วิจัยเกิดแนวคิดจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพราะ การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะทำให้เกิดการค้นหาค้นหาองค์ความรู้ที่ฝังอยู่ใน บุคคลมาแสดงออกมาในลักษณะเชิงประจักษ์เผยแพร่เพื่อให้บุคคลที่สนใจ ได้มีแนวทางการนำไปใช้ไปเป็นแบบอย่าง (ปาริชาติ คุณปลื้ม และรัตยา โสวรรณปรีชา, 2559) ดังนั้นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการ ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจาก ในชุมชน เกาะหงสสตาร์ จังหวัดตรัง ในครั้งนี้เป็นการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมเพื่อ ร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ประชาชนในชุมชนและมีแนวทางการ ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอันชาญฉลาดของประชาชนในชุมชนได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ ประโยชน์จากต้นจากผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะหงสสตาร์ จังหวัดตรัง
2. เพื่อศึกษาแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ ประโยชน์จากต้นจากผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะหงสสตาร์ จังหวัดตรัง

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีขอบเขต การวิจัยดังนี้

1. พื้นที่ในการวิจัย คือชุมชนเกาะหงสสตาร์ อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง เพราะเป็นพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากต้นจาก อยู่ในชีวิตประจำวัน

2. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholders) แบ่งเป็น 2 ฝ่ายคือ (1) คนใน คือ ตัวแทนของผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน ในชุมชนเกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรัง ประกอบด้วย ผู้ที่ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับต้นจาก และปราชญ์ชาวบ้าน (2) คนนอก คือ บุคคลภายนอกที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มองค์กรอิสระด้านป่าชายเลน และ ผู้วิจัย รวม 10 คน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยใช้แนวคิดการดำเนินการวิจัยเป็นวงจรแบบ PAOR เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบเน้นการปฏิบัติ มุ่งเน้นกระบวนการพัฒนาการจัดการความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น และนำผลการวิจัยไปใช้จริงในทางปฏิบัติที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหา ในการวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดหลักในศึกษา นำมาขับเคลื่อนผ่านแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 5 แนวคิดหลัก คือ แนวคิดการจัดการความรู้ แนวคิดการพัฒนาชุมชน แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดการอนุรักษ์ต้นจาก และแนวคิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสามารถแจกแจงรายละเอียดพอสังเขปได้ต่อไปนี้

1. แนวคิดการจัดการจัดการความรู้ กล่าวคือ ธรรมชาติของความรู้นั้น สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา (2555) ได้แบ่งประเภทความรู้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

- ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลอาศัยเครื่องมือที่ช่วยในการ“ถ่ายทอด”ความรู้ลักษณะนี้จะได้ความรู้จากซอกการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นหลัก

- ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) กล่าวคือความรู้ที่อาศัยเครื่องมือที่ช่วยในการ “เข้าถึง” ความรู้ มักเป็นเป็นความรู้ที่ได้เปิดเผยออกมาตามแหล่งต่าง ๆ เช่นการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร บันทึกเป็นภาพเคลื่อนไหว

แสดงให้เห็นว่าการจัดการความรู้เป็นการใช้ความสามารถและประสบการณ์ที่ฝังลึกอยู่ตัวบุคคล เพื่อหาแนวทางการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้ของบุคคล โดยมีการรวบรวมความรู้ เพื่อพัฒนากระบวนการนำความรู้ที่ได้มาให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนหรือองค์กรโดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น แลกเปลี่ยนเพื่อสร้างแนวทาง การสร้างแหล่งสารสนเทศ (นลวีร์ ชุนลา และเกษราภรณ์ สุดตาพงศ์, 2558)

2. แนวคิดการพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่หรือคุณภาพชีวิตของชุมชนโดยเฉพาะมิติของคนในชุมชน ซึ่งการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนก็คือการส่งเสริมให้การพึ่งตนเองผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน (จิตนา สุจจานันท์, 2549) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนในลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนตามที่โกวิทย์ พวงงาม (2551) อธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนด้วยการการจัดการความรู้ไว้ว่า การกระทำทำให้สามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์เพื่อการแก้ไขปัญหา ภายใต้บริบทหนึ่ง ๆ พบว่าชุมชนมีกลไกในการจัดการความรู้ในระดับที่เชื่อมโยงกันการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติสรุปได้ว่าเป็นกระบวนการที่สามารถนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติและต่อยอดไปใช้พัฒนาได้อย่างยั่งยืน

ประกอบด้วย ระดับตัวบุคคล เครือข่ายชุมชน และองค์กรภายนอก ประกอบด้วย 3 ระดับดังนี้

- ระดับตัวบุคคล เป็นการจัดการความรู้เบื้องต้นที่สำคัญ เพราะการจัดการที่กระทำผ่านตัวปัจเจกบุคคลที่มีประสบการณ์ในมุมมองต่าง ๆ เฉพาะเรื่องที่ตนชำนาญ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่ซึ่งเป็นผู้ที่รับการยกย่องว่ามีความสามารถในประเด็นนั้น ๆ หรือผู้ปฏิบัติได้อย่างน่าศรัทธา เลื่อมใสเป็นตัวอย่างที่ดีแก่สมาชิกในชุมชนได้ตั้งจะเห็นได้จากปราชญ์ชาวบ้านในด้านต่าง ๆ

- ระดับองค์กรสถาบันและเครือข่ายชุมชน เป็นลักษณะการรวมกลุ่มของคนในองค์กรหรือชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีเพื่อปัญญาทำให้เครือข่ายระหว่างปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มหรือชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้คนในสังคม เป็นกระบวนการเสริมสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่องเกิดพลังในการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้กว้างขวาง หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการที่ใช้ฐานความรู้และปัญญาในการขับเคลื่อนทางสังคม หรือเครือข่ายกระบวนการเรียนรู้

- ระดับองค์กรภายนอก เกิดขึ้นลักษณะภาคีพันธมิตรที่ส่งเสริมหนุนเสริมชุมชนจากนักพัฒนา และหน่วยงานภายนอกที่สามารถให้ข้อคิดและแนวทางปฏิบัติเทคนิคการบริหารจัดการ ด้านวิชาการ วิทยาการใหม่ ๆ อีกทั้งในแนวคิดการพัฒนาแต่เป็นมุมมองที่แตกต่างออกไป

3. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน คือรากฐานความคิดของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจากความรู้สึกลึกซึ้งไม่เท่าเทียมกันในสังคม รู้สึกถูกเอารัดเอาเปรียบ แต่ปัจจุบันกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้โลกของการรับรู้ข่าวสารง่ายขึ้น ความรู้สึกถูกเอารัดเอาเปรียบปรากฏขึ้นชัดเจน ทำให้สำนึก

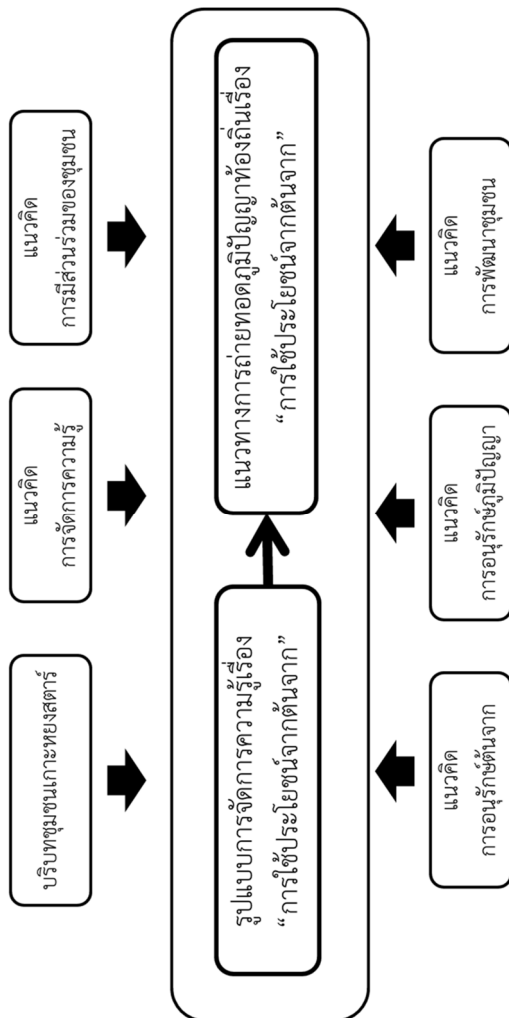
ในเรื่องการถูกกดขี่จึงรุนแรงขึ้นก่อให้เกิดความต้องการ “ปลดปล่อย” ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการปฏิบัติ ของเจตคติ เพื่อให้พ้นจากการถูกรอบงซึ่งได้ขยายวงกว้างออกไป (ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์, 2553) ซึ่ง การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมแบบมีส่วนร่วมจึงเกิดแนวคิดพัฒนาร่วมกันเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Change) โดยการพัฒนาจะต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องซึ่งให้ความสำคัญกับการวางแผน ลงมือปฏิบัติ รวบรวมข้อมูล และสะท้อนคือการทำงานซึ่งสะท้อนจะทำให้เห็นพลังทางความคิดของคนในชุมชนเอง (Themselves Powerless) ซึ่งพลังของชุมชนนี้จะไปสู่การพัฒนาที่ต่อเนื่องได้ (Somekh, 2006)

4. แนวคิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากกระแสนี้ตัวสร้างความภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองทำให้กระแสนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นซึ่งกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาหรือความรู้ในชีวิตจริงที่มีอยู่เดิมในชุมชนตามที่ชนชาวไทยได้ สัมผัสด้วยประสบการณ์ มีกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรุงแต่งและพัฒนา จนเกิดหลอมรวมเป็นแนวคิดเพื่อใช้แก้ปัญหาของการดำรงชีวิตและพัฒนาวิถี ชีวิตของคนไทยในแต่ละท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ทั้งนี้ อภิชาติ ใจอารีย์ (2557) ได้กล่าวไปในทิศทางเดียวกันโดยให้ความเห็นว่า ภูมิปัญญาเกิดจากการสะสมความรู้ และประสบการณ์มาเป็นเวลายาวนานโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ แล้วเลือกสรรนำมาประพจน์ปฏิบัติ พัฒนาให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของตนเอง หรือเหมาะสมกับคนในสังคมนั้น ๆ และถ่ายทอดสืบต่อกับมารุ่นต่อรุ่น

5. แนวคิดการอนุรักษ์ต้นจาก กล่าวได้ว่า ต้นจากเป็นพืชเศรษฐกิจเรียกได้ว่าพืชเอกประสงค์ที่ให้ประโยชน์ทั้งอุปโภคและบริโภค รักษา

ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ (สมบูรณ์ ประสงค์จันทร์, นพดล โปษกำเหนิด, กิตติ พิมเสน, เสริมศักดิ์ สัญญาโณ, ทิพย์ทิวา สัมพันธ์มิตร และ จ่านง ฐานะพันธุ์, 2556) ซึ่งจากรายงานพบว่าในประเทศไทยมีการทำลาย ดันจากเป็นจำนวนมากเพราะต้องการใช้พื้นที่ในการพัฒนาให้ทันสมัยเช่น การพัฒนาโรงแรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว การทำโรงงานอุตสาหกรรมที่ไม่เป็น มิตรต่อสิ่งแวดล้อม และมลพิษที่มีผลกระทบทั้งทางน้ำและทางอากาศ ทำให้ จำนวนของต้นจากลดลง (Ariyatanakatwong, 2017)

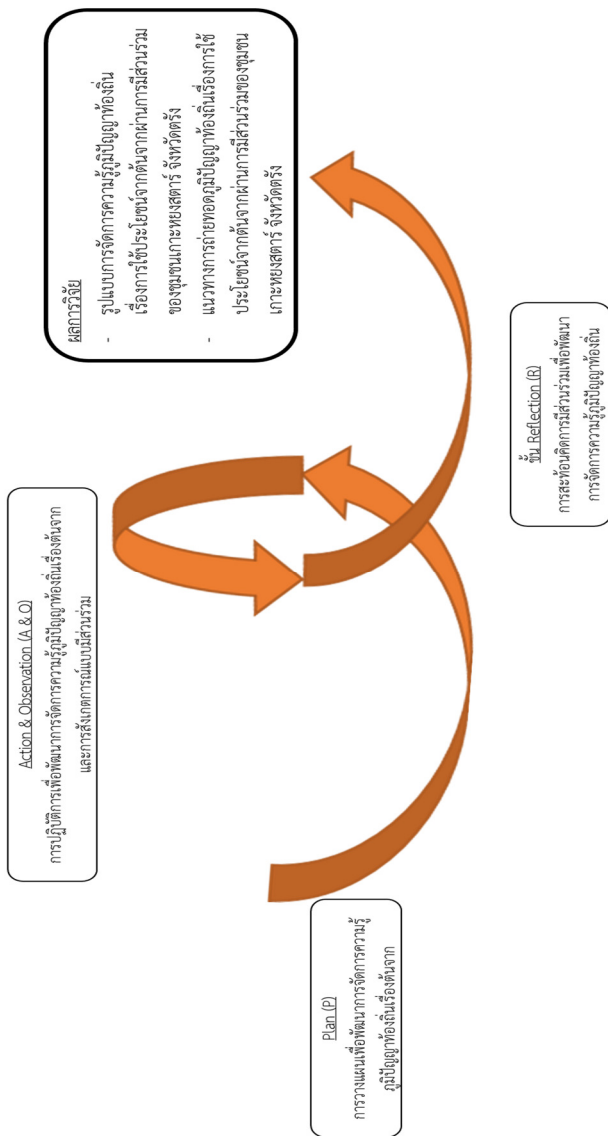
จากการทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยสามารถ สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจากในชุมชนเกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรัง” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ดำเนินการวิจัยเป็นวงจรตามแนวคิด PAOR ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 วงจรการดำเนินงานวิจัย

ผู้วิจัยสามารถอธิบายการดำเนินการวิจัยเป็นขั้นตอน โดยแบ่งหัวข้อการนำเสนอคือ ขั้นตอนการวิจัย ผลลัพธ์ที่คาดหวังในแต่ละขั้นตอน และวิธีการ/ เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปลขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย	ผลลัพธ์ที่คาดหวัง	การรวบรวมข้อมูล
Plan (P)	1. ความเข้าใจข้อมูลพื้นฐานชุมชน	- การวิเคราะห์
การวางแผนเพื่อ	เกาะหยงสตาร์และการใช้ประโยชน์จาก	เอกสาร
พัฒนาการจัดการ	ต้นจาก	- การสัมภาษณ์
ความรู้ภูมิปัญญา	2. ทำความเข้าใจสถานการณ์ ปัญหา	เชิงลึก
ท้องถิ่นเรื่องต้นจาก	ความต้องการการจัดการความรู้ภูมิปัญญา	- การสังเกต
	ท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จาก	- การสนทนากลุ่ม
	ต้นจาก	- การสำรวจพื้นที่
		ร่วมกับผู้มี
		ส่วนเกี่ยวข้อง
Action & Observation	1. พัฒนาการจัดการความรู้ภูมิปัญญา	- การสัมภาษณ์
(A & O)	ท้องถิ่น เรื่องการใช้ประโยชน์ต้นจากการมี	เชิงลึก
การปฏิบัติการเพื่อ	ส่วนร่วมของชุมชน	- การสังเกต
พัฒนาการจัดการ	2. พัฒนาแนวทางแนวทางการถ่ายทอด	- การสนทนากลุ่ม
ความรู้ภูมิปัญญา	ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องต้นจาก	- การสำรวจพื้นที่
ท้องถิ่นเรื่องต้นจากและ		ร่วมกับผู้มี
การสังเกตการณ์แบบมี		ส่วนเกี่ยวข้อง
ส่วนร่วม		

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ขั้นตอนการวิจัย	ผลลัพธ์ที่คาดหวัง	การรวบรวมข้อมูล
Reflection (R)	1. สะท้อนคิดการมีส่วนร่วมการ	- การสนทนากลุ่ม
การสะท้อนคิดการมี	พัฒนาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	- การสัมภาษณ์
ส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการ	เรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจาก	เชิงลึก
จัดการความรู้ภูมิปัญญา	2. แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	- การสังเกต
ท้องถิ่น	เรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจาก	- แผนที่ความคิด

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ใช้การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์เพื่อให้ผู้วิจัยทราบถึงความความเที่ยงตรงของข้อมูลจากการปฏิบัติงาน และแนวทางการนำเสนอต่อการแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาของการปฏิบัติ โดยใช้ตามแนวคิดของ Denzin (1970 อ้างถึงใน ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพฉัตรภรณ์, 2553) คือ

1. การใช้เทคนิคสามเส้าแบบวิธีการที่แตกต่าง (Between-Method Triangulation Technique)
2. การใช้เทคนิคสามเส้าของผู้ให้ข้อมูล (Triangulation of Sources)

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบจากวัตถุประสงค์การวิจัย คือ

- 1) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจากผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรัง

2) เพื่อศึกษาแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจาก จากการจัดการ ความรู้ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรัง

1. รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจากผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรัง

วัตถุประสงค์ที่ 1 ของการวิจัย มีเป้าหมายเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับชุมชน และการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนสำรวจพื้นที่ภาคสนามร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลสามารถนำเสนอผลได้ 2 ประเด็นคือ การเห็นคุณค่าของการใช้ประโยชน์ในภูมิปัญญาท้องถิ่นจากต้นจากและการจัดการความรู้ในการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากต้นจาก

1.1 การเห็นคุณค่าของการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากต้นจาก พบว่าคนในชุมชนเกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรัง ยังมีผู้ใช้ประโยชน์จากต้นจากทั้งในในลักษณะการอุปโภคและบริโภค ซึ่งคนในชุมชนยังคงเห็นประโยชน์จากการใช้ต้นจาก คือเป็นบุคคลวัยกลางคนช่วงอายุประมาณ 40-45 ปีขึ้นไป

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ความเห็นตรงกันว่า ต้นจากเป็นพืชเศรษฐกิจที่ควรอนุรักษ์ไว้เพราะสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ตั้งแต่ยอดอ่อนจนถึงราก โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เสนอข้อคิดเห็นเปรียบเทียบว่าหากบนพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ “กล้วย” จะเป็นพืชที่สำคัญที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ซึ่งหากเป็นพื้นที่น้ำกร่อยหรือน้ำเค็มแบบป่าชายเลน ต้นจากจะเป็นพืชที่แทนที่กล้วยได้จากเหตุผลดังกล่าวทำให้นอดีตมีคนในพื้นที่ยึดอาชีพทำสวนต้นจากอยู่เป็น

จำนวนมากซึ่งผู้ทำสวนต้นจากจะมีผลพลอยได้คือ มีหอยและปูบางชนิด มาอาศัยที่สามารถสร้างรายได้เสริมให้แก่เจ้าของสวนเพราะสวนต้นจาก จะทำให้พื้นที่บริเวณนั้นชื้นและเย็นซึ่งเหมาะแก่การอาศัยของสัตว์เศรษฐกิจ ดังกล่าว

จากการสำรวจพื้นที่และความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ปัจจุบันยังพบอย่างคงเห็นต้นจากในพื้นที่ชุมชนเกาะหยงสตาร์อยู่แต่ปริมาณ น้อยลงจนน่าเป็นห่วง เป็นผลมาจากมลพิษทางน้ำมากขึ้นและคนในชุมชน บางส่วนไม่เห็นคุณค่าโดยเฉพาะคนรุ่นหลังทำให้อาจมีการทำลายโดยไม่ทราบ ถึงคุณประโยชน์ของต้นจาก

อีกทั้ง การเห็นคุณค่าของการใช้ประโยชน์ในภูมิปัญญาท้องถิ่น จากต้น ได้มีการเรียนรู้จากการถ่ายทอดผ่านการสังเกต บอกเล่า ลงมือปฏิบัติ สอนให้แก่ลูกหลานทำให้เป็นการฝึกฝนตนเองปฏิบัติได้ชำนาญขึ้น ทั้งนี้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีเจตนาธรรม ต้องการสืบทอดให้แก่เด็กที่อาศัย ในท้องถิ่นเพื่อไม่ให้องค์ความรู้ของการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจาก ต้นจากสูญหายไป

1.2 การจัดการความรู้ในการใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจาก ต้นจาก ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อถ่ายโอน องค์ความรู้ภายในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ไปสู่องค์ความรู้เชิงประจักษ์ (Explicit Knowledge) โดยเลือกประเด็นที่เป็น “องค์ความรู้ในชุมชน เกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรัง” ทั้งนี้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องลงความเห็นเพื่อจัดการ ความรู้แบบส่วนร่วมให้ไปทิศทางเดียวกัน โดยการสร้างเกณฑ์การตัดสินใจ ร่วมกัน คือ 1) เป็นการใช้ประโยชน์จากต้นจากที่ปรากฏในชุมชนเกาะหยง สตาร์ จังหวัดตรัง 2) เป็นข้อมูลที่ไม่มีข้อโต้แย้งระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

- 3) ยังมีปรากฏให้เห็นเพื่อจะได้ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ต่อไป และ
- 4) ส่วนประกอบของต้นจากสามารถการใช้ประโยชน์เป็นเครื่องการอุปโภคและบริโภค ผลการวิจัยพบว่า ส่วนประกอบของต้นจากที่ชุมชนเกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรัง รวม 10 ส่วน แบ่งเป็นสำหรับอุปโภคและบริโภค ดังนี้ ใช้สำคัญการอุปโภค มี 6 ส่วน คือ ใบแก่ ใบอ่อน (ยอดจาก) ใบกลางอ่อนกลางแก่ (ใบกึ่งอ่อนกึ่งแก่) ก้าน โคนทางจากและราก ใช้สำหรับการบริโภค มี 2 ส่วน คือ ลูก และดอกจาก ซึ่งสามารถแจกแจงได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การจัดการความรู้การใช้ประโยชน์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากต้นจากผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม

ส่วนประกอบของต้นจาก	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
ใบแก่ (อุปโภค)	- เย็บดับจากนำมาฆ่าล้างคาว	
ใบอ่อน (อุปโภค)	- มวนบุหรี - หมาจาก สานทำที่ตักน้ำในบ่อน้ำ หรือชาวประมงใช้ตักน้ำในเรือ ซึ่งไม่ทำให้กินเนื้อไม้ของเรือ - สานของเล่น เช่น ปลาตะเพียน ตะกร้อ นก กระต่าย	ส่วนใบที่แตกเป็น ยอดอ่อน
ใบกลางอ่อนกลางแก่ (อุปโภค)	- ห่อขนมจาก	ภาษาถิ่นเรียก “ใบเพลาด” มีคุณสมบัติที่มี ความเหนียว ไม่แตกง่าย

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ส่วนประกอบของต้นจาก	การใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
ก้านจาก (อุปโภาค)	- ทำไม้กวาด - ไม้กัณฑ์ขนม - ที่รองหม้อกั้นหม้อ (เสวียนหม้อ)	
โคนทางจาก (อุปโภาค)	- ฟันสำหรับลอยน้ำเช่น ฟันอวน ฟันชูชีพ	ภาษาถิ่นเรียก “โพงจาก”
ราก (อุปโภาค)	-ปลูตามหน้าดินกันการกัดเซาะ จากน้ำเพื่อกันตลิ่งพัง	
ลูก (บริโภาค)	- เพื่อนำมาเชื่อมทำขนม - กินสด	
ดอกจาก (บริโภาค)	- ตัดปลายทำน้ำตาลจาก	ภาษาถิ่นเรียก “ง่วงจาก”

2. แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจากผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรัง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ของการวิจัย มีจุดมุ่งหมายเพื่อระดมพลังทางปัญญาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลังจากร่วมกันพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจาก เพื่อมองหาแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจาก ที่เหมาะสมและมีประโยชน์กับพื้นที่มากที่สุดซึ่งผลการวิจัยแบ่งได้ 2 ประเด็น คือ กลุ่มคนที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจาก และการพัฒนาแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจาก ดังต่อไปนี้

2.1 กลุ่มคนที่ต้องการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจาก พบว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ความสำคัญกับกลุ่มคนที่ จะได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจาก คือ “เด็กในพื้นที่” ซึ่งมีศึกษาอยู่ระดับประถมศึกษา เพราะในพื้นที่ชุมชน เกาะหยงสตาร์ มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาอยู่ 2 โรงเรียน คือ โรงเรียน บ้านหยงสตาร์และโรงเรียนบ้านทุ่งรวงทอง กิจกรรมที่ร่วมกันพัฒนาสามารถ สอดแทรกเป็นกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ให้แก่เด็กในโรงเรียนในพื้นที่ได้

อีกทั้งวิทยาการสมัยใหม่มีเครื่องทุ่นแรงมากมายซึ่งเด็กจะมอง แต่ความสะดวกแต่ไม่ให้ความสำคัญกับสภาพสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงไป การที่จะทำให้เด็กตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งมี ความสำคัญ เนื่องจากธรรมชาติเองได้จัดสรรให้พืชพันธุ์เจริญเติบโตใน ท้องถิ่นนี้เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่พื้นที่ได้หลาย ๆ ด้านและคนรุ่นก่อนก็ได้คัด สรรคุณประโยชน์ของต้นจากให้เหมาะสมกับพื้นที่ ดังนั้นการปลูกฝังกับเด็ก รุ่นใหม่จึงเป็นเรื่องสำคัญ

2.2 การพัฒนาแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่อง การใช้ประโยชน์จากต้นจาก การมีส่วนร่วมของชุมชนเกาะหยงสตาร์ จังหวัด ตราง พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นให้เหมาะสมกับ สภาพท้องถิ่นและเด็กในพื้นที่ โดยมีการลงมติว่าจัดกระบวนการถ่ายทอด ความรู้เป็นลักษณะ “การจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่อง การใช้ประโยชน์จากต้นจาก” ซึ่งสรุปสาระสำคัญของแนวทางการจัดกิจกรรม ได้ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แนวทางการจัดกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่อง
การใช้ประโยชน์จากต้นจากผ่านการมีส่วนร่วม

ประเด็นการจัดกิจกรรม ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	แนวทางการจัดกิจกรรม ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	ข้อเสนอแนะ
1. ลักษณะการจัดกิจกรรม	- สำรวจพื้นที่จริง - ลงมือปฏิบัติจริง	เน้นกิจกรรมที่ใกล้ตัวเด็ก และสามารถนำไปใช้ ประโยชน์ได้จริง
2. วิทยากร	ปราชญ์ชาวบ้านและคนใน ชุมชนร่วมกันเป็นผู้ถ่ายทอด ความรู้	สร้างให้ทุกคนมีส่วนร่วม ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ให้มากที่สุด
3. ระยะเวลาในการทำ กิจกรรม	ควรจัดกิจกรรม 2 ถึง 3 วัน ติดกัน	เพื่อให้เด็กที่เข้าร่วม กิจกรรมเห็นแนวทาง ของการใช้ประโยชน์จาก ต้นจาก
4. วันในการจัดกิจกรรม	ควรจัดวัน เสาร์-อาทิตย์	- เป็นวันที่ไม่กระทบกับ การเรียนและ ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ บางคนยังทำงานประจำ จึงไม่ว่างวันจันทร์ถึงวัน ศุกร์ - เด็กในพื้นที่ได้ใช้เวลาว่าง วันหยุดให้เป็นประโยชน์
5. สถานที่ในการจัดกิจกรรม	ใช้สถานที่ในชุมชน เกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรัง	คำนึงถึงความเหมาะสม ของเนื้อหาของกิจกรรม และความปลอดภัย

จากสะท้อนคิดจากผลการวิจัยทั้ง 2 ประการผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง พบว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้สะท้อนคิด 2 ประเด็นคือ การสะท้อนคิดเชิงกระบวนการมีส่วนร่วม และ การสะท้อนคิดเชิงผลการจัดการความรู้ ดังนี้

1. การสะท้อนคิดเชิงกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันในกระบวนการมีส่วนร่วมทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องรู้สึกภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นครั้งนี้ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนรู้สึกมีตัวตนในชุมชนของตนเองจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมกันแสดงความรู้เรื่องกระบวนการใช้ประโยชน์จากต้นจากที่แต่ละคนมีประสบการณ์มา ซึ่งบรรยากาศของการมีส่วนร่วมเป็นไปอย่างราบรื่น ท่าทีและภาษาที่ยอมรับซึ่งกันและกัน โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือสืบสานความรู้ไม่ให้สูญหาย อีกทั้งยังรู้สึกเป็นโอกาสดีที่ได้แสดงความคิดเห็น

2. การสะท้อนคิดเชิงผลการจัดการความรู้ พบว่า การร่วมกันจัดการความรู้ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทำให้ได้มีการรวบรวมองค์ความรู้การใช้ประโยชน์จากต้นจากซึ่งบางคนได้ลืมเลือนไปแล้ว ผลการจัดการความรู้เป็นการจัดระบบได้ถ่ายทอดออกมาแลกเปลี่ยนกันและทำให้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ต้นจากมากขึ้น อีกทั้งความต้องการของชุมชนที่ต้องการร่วมกันกำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจาก เพื่อเตรียมพร้อมไปสู่การจัดกิจกรรมที่ร่วมกันพัฒนาสามารถสอดแทรกเป็นกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ให้แก่เด็กในโรงเรียนในพื้นที่ได้ เพื่อให้เด็กรู้ถึงประโยชน์และความชาญฉลาดของคนในอดีตที่ใช้ต้นจากให้เหมาะสมกับชุมชนของตนเองมาช้านาน

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า ต้นจกเป็นพืชที่มีความสำคัญต่อคนในพื้นที่ชุมชนเกาะหยงสตาร์มาช้านานซึ่งจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าต้นจกสามารถเป็นได้ทั้งเครื่องอุปโภคบริโภค และคนในพื้นที่ในอดีตได้ทำการคัดสรรวิธีการใช้ประโยชน์และทดลองจากประสบการณ์สั่งสอนจนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีความคาดหวังจะถ่ายทอดหรือต่อยอดให้แก่ลูกหลานในพื้นที่ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของอภิชาติ ไจอารีย์ (2557) ที่ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสะสมความรู้ และประสบการณ์มาเป็นเวลายาวนานโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ แล้ว พัฒนาให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของตนเอง หรือเหมาะสมกับคนในสังคมนั้น ๆ และพร้อมถ่ายทอดสืบทอดกับมารุ่นต่อรุ่น ทั้งนี้หากมีการอนุรักษ์ต้นจกให้อยู่ในพื้นที่ต่อไปจะทำให้คนในชุมชนเกิดรายได้ทั้งทางตรงคือ ได้ใช้ประโยชน์จากต้นจกทั้งทางต้นและทางอ้อมคือ เป็นการรักษาระบบนิเวศและแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ (Lapitan, Nicolas, & Rasco, 2015)

ข้อสังเกตต่อการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของ ชวลิต เกิดทิพย์ (2557) ความว่า รัฐใช้ความพยายามที่จะเปิดโอกาสให้แก่ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเพื่อสร้างนโยบายที่สามารถปฏิบัติไปจริงแต่การมีส่วนร่วมยังไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างเต็มประสิทธิภาพเพราะคนในชุมชนไม่เกิดความตระหนักต่อปัญหาไม่รู้สึกรู้ว่าปัญหานั้นชุมชนจะสามารถแก้ไขกันเองได้ ซึ่งแตกต่างจากการวิจัยครั้งนี้ เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวิจัยครั้งนี้เป็นกลไกขับเคลื่อนเพื่อให้คนในชุมชนเกาะหยงสตาร์จังหวัดตรังที่เห็นความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากต้นจกได้มีโอกาสรวมตัว ได้เกิดพื้นที่แลกเปลี่ยนความรู้เรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจก

จนนำไปสู่การใช้พลังความคิดและผลักดันให้เกิดรูปแบบการจัดการความรู้จากชุมชน กล่าวคือ ชุมชนสามารถเลือกประเด็นการจัดการความรู้ในเบื้องต้นที่คนในชุมชนสามารถลงมือกระทำได้ด้วยตนเอง มองหาแนวทางการถ่ายทอดความรู้ด้วยตนเองซึ่งในการวิจัยครั้งนี้เรียกว่า “ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง” (Stakeholder) การรวมตัวดังกล่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกับแนวคิดการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนโดย ของกองสุศึกษา กระทรวงสาธารณสุข (2556) ที่ว่า การที่จะให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การมีภาคีเครือข่ายในชุมชนเพราะเป็นกลุ่มที่เห็นประโยชน์และเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้การดำเนินงานในประเด็นนั้นดำเนินการไปได้ อย่างราบรื่นและเกิดรูปธรรมได้อย่างดี อีกทั้งการมีส่วนร่วมในครั้งนี่ยังเป็นการจัดการความรู้ในเชิงภูมิปัญญาเพื่อนำความรู้ที่เรียกว่า Tacit Knowledge หรือความรู้ที่ฝังในตัวบุคคล โดยกระบวนการมีส่วนร่วมกระตุ้นให้บุคคลได้ร่วมกันทำให้ความรู้นั้นเป็น Explicit Knowledge หรือองค์ความรู้ที่แสดงออกอย่างชัดเจน จากการจัดระบบจากความรู้ หยิบนำมาใช้อย่างง่าย ซึ่งความรู้เป็นสิ่งที่เสริมพลังให้กับคนในชุมชน และยังเป็นการเสริมคุณค่าในตนเองของคนในชุมชน (Smith, 2001)

การสะท้อนคิดของการวิจัยพบว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันจัดการความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยภาษาและท่าทีของกัลยาณมิตรเพราะมีจุดร่วมเดียวกันคือการอนุรักษ์องค์ความรู้ที่อยู่ในพื้นที่ไม่ให้อสูญหาย อีกทั้งยังรู้สึกเป็นโอกาสที่ได้แสดงความคิดเห็น รู้สึกภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของการได้สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นครั้งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของศิริเพ็ญ อั้งสิทธิพนพร และกุมารี่ ลาภาภรณ์ (2559) พบว่า การร่วมกันจัดการความรู้ นอกเหนือจากได้บันทึกและมีวิธีอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตนเองแล้ว

กระบวนการจัดการความรู้สามารถทำให้ผู้ร่วมจัดการความรู้เกิดความรู้สึกรักและห่วงใยในมรดกทางปัญญาในท้องถิ่นของตนเอง อีกทั้งยังทำให้รู้สึกมีพื้นที่การแสดงความเป็นตัวตน โดยการรวมกลุ่มคนที่มีลักษณะร่วมทางความคิด รสนิยม แนวทางและอุดมการณ์ ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวจะเป็นผลดีต่อการต่อยอดการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นตามแนวคิดของโกวิท พงงาม (2551) ที่ว่า การจัดการความรู้ในระดับเครือข่ายชุมชน คือความสัมพันธ์ในลักษณะที่ใช้ปัญญาของกลุ่มคนหรือชุมชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้คนในชุมชน ซึ่งกระบวนการเสริมสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่องเกิดพลังในการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ต่อไป

สรุปได้ว่า การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่อง การใช้ประโยชน์จากต้นจาก ในชุมชนเกาะหยงสตาร์ จังหวัดตรัง ประโยชน์ที่ได้รับคือการได้จัดการความรู้และมีแนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องการใช้ประโยชน์จากต้นจากและเห็นได้ชัดเจนว่ากระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมยังกระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม รวมพลังทางปัญญา เพื่อร่วมมือกันแสดงความรับผิดชอบต่อชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ร่วมกันหรือเรียกว่าการเสริมพลังอำนาจให้แก่ชุมชน (Community Empowerment) ดังนั้นการรวมกลุ่มในครั้งนี้เป็น การสร้างพื้นที่ให้กับคนในชุมชนได้พัฒนาองค์ความรู้ และมองหาแนวทางการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

ผู้ที่สนใจดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควรทำความเข้าใจเป้าหมายของการวิจัยกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและควรให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการวิจัยรู้สึกอิสระในการเลือกประเด็นในการจัดการความรู้เพื่อให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายตั้งการวิจัยครั้งนี้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้สนใจควรนำผลการวิจัยไปต่อยอดโดยการปฏิบัติการกับเด็กในพื้นที่ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักนวัตกรรมการเรียนรู้มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่มอบทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณรายได้ พ.ศ.2560 ทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

- กองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข. (2556). *การสร้างเครือข่ายและ การมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของชุมชน*.
นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2551). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*.
กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์จำกัด.

- จิตนา สุจจานันท์. (2549). *การศึกษาและการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ชวลิต เกิดทิพย์. (2557). บทเรียนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดการความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับโรงเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ตอนจบ). *วารสารรัฐสมิแล*, 35(1), 81-92.
- นลวัชร ขุนลา และเกษราภรณ์ สุตตาพงศ์. (2558). การจัดการความรู้สู่การสร้างองค์กรที่ประสบความสำเร็จ. *วารสารนักบริหาร*, 35(1), 133-141.
- ปาริชาติ คุณปลื้ม และรัตยา โสวรรณปรีชา. (2559). การจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี*, 12(6), 89-97.
- ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และสุภาพ ฉัตรภรณ์. (2553). *การออกแบบการวิจัย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิระพงศ์ ภักคิรี. (2558). *การบริหารงานท้องถิ่นกับภูมิปัญญาไทย*. กรุงเทพฯ: รามคำแหง.
- ศิริเพ็ญ อังสิทธิพูนพร และกุมารี ลาภอาภรณ์. (2559). กระบวนการจัดการความรู้ผ่านการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนฮากกาออนไลน์: ความสำเร็จและความท้าทาย. *วารสารภาษาและวัฒนธรรม*, 35(ฉบับพิเศษ), 203-225.

- สมบูรณ์ ประสงค์จันทร์, นพดล โปชกำเหนิด, กิตติ พิมเสน, เสริมศักดิ์
สัญญาโณ, ทิพย์ทิวา สัมพันธ์มิตร และจำนง ฐานะพันธ์. (2556).
การใช้ประโยชน์ต้นจากบริเวณทะเลสาบสงขลา ตำบลปากกรอและ
ตำบลชะแล้ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา. *วารสารการพัฒนา
ชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 1(1), 67-76.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2555). *แผนปฏิบัติการการจัดการความรู้
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ประจำปี พ.ศ.2555*. กรุงเทพฯ:
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2551).
คู่มือการสรรหาและคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ:
21 เซ็นจูรี จำกัด.
- สิทธิโชค จันทร์ยอง (2552). *พันธุ์ไม้ป่าชายเลนและป่าชายหาด ชายฝั่ง
อ่าวสีเกา จังหวัดตรัง*. สงขลา: นีโอพอยท์.
- อริชฐาน จิตรหลัง. (2555). *การดำรงและการแปรคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นใต้
ของผู้พูดสามระดับอายุในอาชีพประมงของชุมชนบ้านหยงสตาร์
ตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง*. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อภิชาติ ไจอารีย์. (2557). *รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
การแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี*.
วารสารการเมืองการปกครอง, 4(2), 241-258.

- Ariyatanakatawong, P., Phahanich, W., Chaiyanet, J., & Ariyatanakatawong, A. (2017). Assessment of Nipa Plam using GIS: A Case Study in Bangpakong River, Thailand. *International Journal of Advances in Science Engineering and Technology*, 5(2), 45-48.
- Lapitian, V. C., Nicolas, K. L. C., & Rasco, E. T. JR. (2015). Tissue culture technique for clonal propagation of nipa palm (*Nypa fruticans* Wurmb., *Arecaceae*) from embryo culture. *Asia Life Sciences - The Asian International Journal of Life Sciences*, 24(1), 111-125.
- Smith, E. A. (2001). The role of tacit and explicit knowledge in the workplace. *Journal of Knowledge Management*, 5(4), 311-321.
- Somekh, B. (2006). *Action Research: A Methodology for Change and Development*. Maidenhead: Open University Press.